

Editorial: Mimoběžky...

V roce 2012 slavila komunita českých výzkumníků v pedagogice dvacet let své existence. Oslava byla korunována zdařile zorganizovanou a po odborné i společenské stránce velmi úspěšnou zářijovou konferencí České asociace pedagogického výzkumu (ČAPV), v pořadí již dvacátou. Organizační gesce připadla výzkumníkům z pražské pedagogické fakulty a hlavní výzkumné téma jubilejní konference bylo zaměřeno na kvalitu ve vzdělávání. Nepřerušená dvacetiletá kontinuita pravidelných konferencí ČAPV dává pozitivní signál o fungování badatelsky zaměřené vědecké společnosti u nás a nabízí perspektivu příznivého posunu českého pedagogického výzkumu, a potažmo také pedagogiky. Bylo by možné jmenovat i více konkrétní a hmatatelnější výsledky dvacetileté činnosti vědecké společnosti. Za užitečnější pro pedagogický výzkum ale považuji zamyslet se také nad nedostatky, rezervami a bolavými místy ve dvacetileté práci Asociace.

Jedním z chronicky opakovaných problematických témat českého (a nejen českého) pedagogického výzkumu je jeho nevalný vztah se vzdělávací politikou. Nehovoříme ale o tématu, které by se nyní nově a náhle vynořilo. Naopak, víme o něm a i u nás je popisováno. Nekoordinovanost pedagogického výzkumu a vzdělávací politiky bývala již v minulosti označována souslovím „dva odlišné světy“¹. A také v minulých desetiletích bylo k překonávání vzájemné nespolupráce a vyjadřované apatie nabízeno vytvářet překlenující „mosty“ mezi těmito dvěma nespolupracujícími světy².

Dlouhodobě „klidově-patová“ situace vztahu politiky a výzkumu v oblasti vzdělávání implikuje dvojici zásadních, spolu souvisejících a oběma směry formulovaných otázek: (1.) Je český pedagogický výzkum v daných podmínkách schopen naplňovat potřeby vzdělávací politiky? (2.) Je česká vzdělávací politika ochotna a až natolik dychtivá využívat vyprodukované výzkumné nálezy? Jde o známé a opakovaně vyslovované otázky. Novou může být naléhavost, proč se staronovým tématem vztahu vzdělávací politiky a pedagogického výzkumu zabývat.

Stále platné stanovky ČAPV ve svém programu explicitně deklarují, že výzkumníci budou svými výzkumnými aktivitami ovlivňovat školskou politiku. Nelze ale říci, že by se tento závazek dařilo naplňovat. Tematika vzdělávací politiky sice nebyla v uplynulém dvacetiletí v konferenčním diskursu naprosto opomíjena, rozhodně ale nepatřila k jádrovým tématům života Asociace ani k nosným konferenčním ideám. Jedním z významných přínosů jubilejní pražské konference bylo, že explicitně vyvolala debatu v podobě diskusního panelu ke vzdělávací politice a k jejímu vztahu k pedagogickému výzkumu. Byla to bezesporu užitečná diskuse, přinejmenším už tím, že byla odborné veřejnosti výzkumníků otevřena. Byla přínosná také výběrem odborníků – panelistů i nastolenými klíčovými otázkami. S jistým odstupem si dovoluji k debatovanému tématu panelové diskuse uvést několik připomínek, nevylučuji, že provokativní povahy.

¹ Průcha, J. (2000). Pedagogický výzkum a vzdělávací politika: Dva oddělené světy. In *Pedagogický výzkum v ČR. Sborník 8. konference ČAPV* (s. 435–442). Liberec: FP TU a ČAPV.

² Průcha, J. (1997). *Pedagogický výzkum a vzdělávací politika. Vytváření mostů*. Praha: ÚIV.

Jednak se domnívám, že role pedagogického výzkumu a role vzdělávací politiky jsou dány a z terminologické podstaty již vymezeny. Zcela jistě ale nejsou svými možnostmi, dosahy a kontextem rovnocenné. Pedagogický výzkum má korektně zkoumat relevantní témata vzdělávání; vzdělávací politika má efektivně rozhodovat, mj. také na základě výzkumných nálezů. Rozdělené jsou tedy i role mezi výzkumníkem a politikem, který rozhoduje o školství. Je proto vcelku přirozené, že politik vyhledává pro svá rozhodnutí vhodné indicie, čímž imanentně zasahuje do oblastí relací a zodpovídá právě i za „vztah“ k výzkumnému poli. A tuto roli bych výzkumníkovi nepřisuzoval.

Poněkud proto překvapila servilnost některých názorů, které zazněly v plénu a které deklarovaly problém „dvou nekomunikujících světů“ zejména na straně výzkumníků. Argumentováno je nejčastěji tím, že jazyk výsledků výzkumu není transformován do podoby, které by decize mohla porozumět, a kterou by bylo možno uchopit, upotřebit, využít (pokud možno nekomplikovaně a jednoznačně). V pedagogickém diskursu jsou v poslední době časté diskuse ke gramotnosti – čtenářské, funkční – a týkají se zpravidla dětské populace. Nabízí se proto otázka více než patřičná, zda by dospělí profesionálové, kteří rozhodují o českém školství, neměli přece jen odborné terminologii a dikci jazyka umět lépe porozumět, a tím také rozhodované jevy kontextuálně a ve své složitosti pochopit. Připomínám jen známá rizika simplifikace a dekontextualizace transformovaných (výzkumných) obsahů a také fakt, že jazyk pedagogiky není příliš vzdálen běžnému jazyku, aby nutně způsoboval nedorozumění.

Druhá glosa směřuje do formálnější sféry tématu, z jiného úhlu nicméně cosi také vypovídá o vztahu školských politiků a pedagogického výzkumu. Od vzniku ČAPV v roce 1992 se uskutečnilo dvacet výročních konferencí, na které bývají organizátory a představiteli Asociace zpravidla zváni aktuální ministři školství. Pro pořádek připomeňme, že za tuto dobu se ve funkci ministra či ministryně vystřídal dvanáct osob. Pouze dva z nich se v celém dvacetiletí zúčastnili vrcholné konferenční aktivity pedagogického výzkumu. První konference se aktivně s odborným plenárním vystoupením účastnil Petr Piřha (1993); a konferenční účastníky přišla pozdravit (byť alespoň na skok) Petra Buzková (2002).

Již méně úsměvnou skutečností je fakt, že řada výrazných zásahů decize se v posledním dvacetiletí neopírala o odborný aspekt a výzkumné nálezy. Primárně ovšem nikoliv z důvodů, že taková data nebyla k dispozici, a ani proto, že výzkumné nálezy nebyly transformovány do jazyka politiků. Ale prostě proto, že vzdělávací politika nepotřebovala, či nechtěla znát odborný pohled a věděla předem, jaký zásah chce provést. Příkladem může být rozhodnutí minulých let strukturovat učitelské vzdělávání, aniž by byl znám odborný pohled nebo nálezy v oblasti pedeutologického výzkumu. A právě z těchto důvodů se mi dobře míněná sebekritika nedostatků pedagogického výzkumu jeví jako příliš silná a nevyvážená ve srovnání s kvalitou vzdělávací politiky. Domnívám se, že především nedostatečné akceptování výzkumu v oblasti pedagogiky a ignorování odborných pohledů, rozháání pedagogický výzkum a vzdělávací politiku do dvou nesouběžných trajektorií – jako mimoběžky bez šance protnout se v perspektivním úběžníku.

Petr Urbánek